

Mementó

Negyedszázad a Margit körút po klában

Ötven évvel ezelőtt kezdődött a Margit körúti fegyházban a kommunista és munkásmozgalom harcosainak kivégzése. Az első áldozat *Kerekes Árpád* volt, az 1918-as cattarói matrózlázadás részvevője, a párt egyik alapítója, a bátor Lenin-fiú.

A Tanácsköztársaság 133 napját véres fehérterrorral bosszulta meg az ellenforradalmi rendszer. Az első tizenegy napon 23 politikai gyilkosság volt. Az első áldozatok között szerepel *Korvin Ottó*, a Tanácsköztársaság Belügyi Népbizottsága politikai osztályának vezetője, a párt alapító tagja, és *László Jenő*, a párt ügyésze, a Tanácsköztársaság Forradalmi Törvényszékének politikai biztosa, az 1912-es „vérvörös csütörtök” kommunista vádlottainak védője.

És ettől kezdve szüntelenül működött a börtön vérbírósága. Nem őrzi statisztikai kimutatás a negyedszázados Horthy-uralom börtönáldozatainak számát, de a mozgalom néhány kiemelkedő alakjának hősiességét megőrizte az emlékezet: köztük vannak a túlélők, akiknek sikerült az utolsó pillanatban megszökniük a hírhedt falak közül. *Dr. Nonn György*, a Kossuth Könyvkiadó igazgatóhelyettese hú képet festett a börtönélet utolsó másfél esztendejéről.

1942 júniusában letartóztatták a Függetlenségi Front kommunista vezetőit. Az *Andrássy-laktanyában* töltött rettenetes hetek, a kínvallatások után a könnyebbség reményében érkeztek a *Margit körúti* katonai börtönbe. A 200 személyes börtönbe 1000 embert zsúfoltak össze. A 14 főre méretezett 44-es számú cellában 64-en szorongtak.

A foglyok összetétele igen vegyes volt: itt raboskodtak a katonai büntettek elkövetői, szökevények és a szolgálati szabályzat ellen

vétők; közönséges rablók és tolvajok, betörők és gyilkosok; a nemzetiségi területek „kémeknek” kinevezett parasztjai: ruszinok, ukránok és szerbek, akik rokoni látogatásra érkeztek Budapestre. Katonai törvényszék várt a hadiüzemek fegyelmét sértőkre, s a különböző vallási szektákhoz tartozó parasztokra is, őket családostul hozták ide; kisgyermekes és öreg szülők vártak sorsukra. 1944. március 19-ig itt tartották a Horthy ellen merényletet szervező nyilasokat is. Ide kerültek az orosz frontról szökött tiszték és az újvidéki vérengzés kisebb bűnösei: századosok, főhadnagyok, hadnagyok.

Sűrűn nyílt a börtönök ajtaja: naponta 20–30 embert hoztak és vittek. A mozgalom harcosai így tudtak kapcsolatot tartani az éllel. Híreket kaptak a városokból, falvakból és gyárakból; az újabb foglyok és a látogatók elhozták a moszkvai és a londoni rádió híreit és a legfrissebb újságokat.

Az újonnan érkezettekben *Schönherz Zoltán* tartotta a lelket. Megszervezte a politikai oktatást: propagandistákat jelölt ki, akiknek emlékezetből előadást tartott a szovjet és a magyar párt történetéről, a propagandisták pedig továbbadták a hallottakat.

A börtönök gazdái azt igyekeztek terjeszteni, hogy a kommunisták csak egy szűk réteg érdekeit képviselik. *Schönherz Zoltán* a börtönben is azon fáradozott, hogy bizonyítsa: a kommunisták az egész ország érdekeiért, az egész nép függetlenségéért harcolnak. Sikerült elérnie, hogy tárgyalására tanúként megidézzék *Bajcsy-Zsilinszky Endrét* és *Szaksits Árpádot*, a függetlenségi mozgalom szabadlábú élőt, nem kommunista képviselőit. A tárgyalás után kitárt karokkal, mosolyog-

va újságolta: „*Eltársak! Győztünk! Itt voltak, kiálltak mellettünk.*”

— *És az ítélet?* — kérdezte valaki *Schönherztől*.

— *Hát az ítélet — az halál...*

A szovjet hadsereg közeledtével egyre féktelenebb lett a terror. 1944-ben már a két éve még tanúként megjelenő *Bajcsy-Zsilinszky Endre is a börtön foglya volt*. A kommunista és antifasiszta foglyok a Lakatos-kormány idején bekövetkezett lazulást felhasználva a szabadulásra. Éltek azzal a lehetőséggel, hogy kérhették a megrendült egészségi állapotú foglyok büntetésének félbeszakítását. Így szabadult a börtönből *dr. Weil Emil* és *Petrák Ferenc*. A legalább 5 évig raboskodó foglyoknak lehetővé tették a bombaszedést: a tűzszerészek előtt nyitották az utat. Ez veszélyes vállalkozás volt, mégis sokan megkockáztatták; így jutott szabadsághoz többekkel együtt *Köböl József is*.

A nyilas rémuralom idején megkezdtek a börtön kiürítését. A katonai foglyokat menetszázadban a frontra vitték, a politikai elítélteket pedig német koncentrációs táborokba szállították. Több kommunista ebben a helyzetben is megtalálta a szabadulás módját: átvágták a vonat deszkáját, s a vágányok közt hasalva várták a vonat elrobogását. Így sikerült az utolsó pillanatban megmenekülnie *Hazai Jenőnek* és *Schiffer Pálnak*.

Az utolsó szállítmány már nem jutott túl a határon, ezért Sopronkőhidára vitték a foglyokat. Köztük *Bajcsy-Zsilinszky Endrét is*.

Ötven éve kezdődött, negyedszázada ért véget a Margit körúti fegyházban a kivégzések sorozata. Ez az épület történelmünk örök, szomorú mementója.

Valachi Anna

Budapestre vonatkozó újságcikkek

Szerző:

Valachi Anna

Cím:

Mementó

Forrás:

Esti Hírlap

(Hely)

(Idő)

(Köt. v. füz.)

(Oldal)

Osztályozás

Tárgy

331.88

Hely

Idő

1969

Személy

Helyszám